

Gur djicoff

SUSRETI SA IZUZETNIM LJUDIMA

GEORGIJ IVANOVIČ GURĐIJEV

baBun

Beograd
2013.

Naslov originala:
Meetings with Remarkable Men - G.I. Gurdjieff

© Copyright na prevod za Srbiju:

Babun

Izdavač:

Babun

Prevod: Dušica Milojković

Štampa:

Lukaštampa

Prvo izdanje
Beograd 2013.

ISBN 978- 86-83737-77-2

SADRŽAJ

1. Uvod	7
2. Moj otac	34
3. Moj prvi učitelj	50
4. Bogačevski	58
5. Gospodin X, ili Kapetan Pogosijan	76
6. Abram Jelov	104
7. Knez Jurij Ljubovedski	113
8. Ekim Bej	167
9. Pjotr Karpenko	187
10. Profesor Skridlov	210
Materijalno pitanje	230

UVOD

Otkako sam dovršio svoju prvu knjigu prošlo je tačno mesec dana — vremenski period koji sam nameravao da posvetim isključivo odmoru sastavnih delova svoga opšteg sklopa, potčinjenog mom čistom umu. Kao što sam u poslednjem poglavlju prve serije napisao, sebi sam dao reč da tokom čitavog ovog perioda neću pisati ništa, već da ću samo, na polju najzaslužnijih među ovim potčinjenim delovima, pažljivo i polako ispiti sve boce starog kalvadosa koje su mi se voljom sudbine našle na raspolaganju u vinskom podrumu u Prijeu (*Prieure*), a koje su pre više od sto godina pripremili ljudi koji su shvatali pravi smisao života.

Danas sam odlučio i sada želim — uopšte se ne sileći, već naprotiv sa najvećim zadovoljstvom — da opet prionem na svoj spisateljski posao, naravno uz pomoć odgovarajućih sila, a ovog puta takođe i uz pomoć saobraznih kosmičkih rezultata koji mi sa svih strana pritiču od dobrih želja čitalaca prve knjige. Nameravam da u oblik koji bi bio svakom razumljiv pretočim sve što sam pripremio za drugu seriju, u nadi da bi ove ideje mogle da posluže kao pripremna građeva za uspostavljanje novog sveta u svesti meni sličnih stvorenja, sveta koji je po mom mišljenju stvaran, ili bar takvog koji se bez i najmanjeg traga sumnje može percipirati kao stvaran na svim stupnjevima ljudskog mišljenja — umesto nestvarnih svetova koje savremeni ljudi sebi dočaravaju.

Istina je da um savremenog čoveka, bez obzira na nivo njegove intelektualnosti, svet može da spozna samo uz pomoć informacija koje, bilo

da su slučajno ili namerno pobuđene, u njemu pokreću najraznovrsnije fantastične impulse. A ovi impulsi, koji neprestano utiču na tempo svih asocijacija koje kroz savremenog čoveka teku, na ovaj način postepeno čine disharmoničnim čitavo njegovo funkcionisanje, sa posledicama koje su tako žalosne da svako, ako je samo u stanju da se bar malo izoluje od uticaja abnormalnih uslova koji su uspostavljeni u našem uobičajenom životu i ako je voljan da o tome ozbiljno razmisli, mora da se uplaši — kao što bi se, recimo, uplašio od toga da ljudski život sa svakom decenijom biva sve kraći.

Radi „zamaha misli“, odnosno kako bih uspostavio odgovarajući ritam svog i vašeg mišljenja, želim pre svega da u izvesnoj meri sledim primer Velikog Belzebuba i da oponašam oblik mišljenja jedne osobe koju veoma poštujemo i on i ja, a možda i vi, hrabri čitaocze mojih spisa, ukoliko ste se odvažili da prvu knjigu pročitate do kraja. Drugim rečima, želim da već na samome početku ovog mog pisanija pokrenem nešto što bi naš svima dragi mula Nasr Edin* nazvao „suptilnim filozofskim pitanjem.“

A ovo hoću da učinim na samome početku, jer nameravam da i sad i u svom daljem izlaganju slobodno koristim mudrost ovog mudraca, koji je priznat gotovo svuda i kome će, kako se priča, odgovarajuća osoba i zvanično dodeliti naziv „Jednog i Jedinog“.

To suptilno filozofsko pitanje se u svesti svakoga ko je pročitao makar i prve pasuse ovoga poglavlja možda već i nagoveštava, sa onom vrstom strepnje koja u njemu mora da se javi ako mnogobrojne podatke na kojima je zasnovano njegovo nepokolebljivo mišljenje o medicinskim pitanjima sravniti sa činjenicom da sam ja, autor Belzebubovih priča svome unuku, nakon nesreće koja gotovo da me je koštala života i dok se funkcionisanje mog organizma još uvek nije potpuno obnovilo, čemu je uzrok neprestani aktivni napor da svoje misli sredim kako bi ih drugima preneo koliko god je tačnije moguće, svoj odmor tokom ovog vremenskog perioda proveo mahom u konzumiranju neumerenih količina alkohola, u vidu gorespomenutog starog kalvadosa i raznih njegovih žestokih rođaka.

* Mula Nasr Edin, legendarna figura u brojnim zemljama Bliskog istoka, otelovljenje narodne mudrosti. U našim krajevima poznat kao Nasradin Hodža — prim. prev.

Da bi se na to suptilno filozofsko pitanje, koje je zasad tek provizorno izloženo, dao potpuno tačan i iscrpan odgovor neophodno je, zapravo, da se najpre pravedno presudi o mojoj ličnoj krivici, koju sam na sebe navukao time što nisam uspeo da tačno ispunim obavezu koju sam preuzeo, a koja se sastojala u tome da ispijem sve preostale boce starog kalvadosa.

Stvar je u tome što tokom vremena namenjenog odmoru, uprkos svojoj automatskoj želji, nisam mogao da se ograničim na petnaest preostalih boca koje sam u poslednjem poglavlju prve serije spomenuo, već sam veličanstveni sadržaj ovih boca morao da kombinujem sa sadržajem dve stotine drugih boca — čarobnih čak i za gledanje — ništa manje veličanstvene tečnosti po imenu stari armanjak, tako da bi ukupna količina ovih kosmičkih supstanci bila dovoljna ne samo za mene lično, već i za čitavo pleme onih koji su poslednjih godina postali moji neizbežni pomoćnici, prvenstveno u „svetim obredima“ ove vrste.

Pre nego što se donese presuda o mojoj krivici mora se, konačno, u obzir uzeti i to da sam već od prvog dana promenio svoj običaj da armanjak pijem iz takozvanih likerskih čašica i da sam počeo da ga pijem iz takozvanih čaša za vodu. A to sam, čini mi se, započeo da činim instinktivno, očigledno zbog toga da bi pravda i u ovom slučaju pobedila.

Ne znam kako stvar stoji sa tobom, hrabri čitaoče, ali ritam mojih misli je sada uspostavljen i opet sasvim lagodno mogu da počnem da mudrujem sve u šesnaest.

U ovoj drugoj seriji nameravam da, između ostalog, iznesem i razjasnim sedam izreka koje su do naših dana stigle iz vrlo drevnih vremena, preko natpisa na raznim spomenicima koje sam imao prilike da nalazim i dešifrujem tokom svojih putovanja — izreka u kojima su naši daleki preci formulisali izvesne vidove objektivne istine, jasno dostupne i opažanju savremenog ljudskog uma. Stoga ću početi samo jednom od njih koja će, pored toga što služi kao dobro polazište za dalje izlaganje, biti i veza sa poslednjim poglavljem prve serije.

Ova drevna izreka koju sam izabrao za početak glasi:

„Ime čoveka zaslužuje, i na ma šta od onoga što mu je odozgo namenjeno može da računa, samo onaj ko je već u stanju da i vuka i ovcu, poverene njegovoj brizi, sačuva cele.“

„Psihoasocijativna filološka analiza“ ove izreke naših predaka koju su napravili izvesni učeni ljudi našeg doba — naravno ne od onih koji uspevaju na evropskom kontinentu — jasno pokazuje da reč „vuk“ simbolizuje celokupno elementarno i refleksno funkcionisanje ljudskog organizma, a reč „ovca“ celokupno funkcionisanje ljudskih osećanja. što se tiče funkcionisanja ljudskog uma, ono je predstavljeno samim čovekom, to jest čovekom koji je tokom procesa svog odgovornog života, zahvaljujući svesnom radu i dobrovoljnoj patnji, u svome telesnom obličju stekao svojstva koja mu omogućavaju da uvek bude u stanju da stvori takve uslove koji će obezbediti zajedničko postojanje ova dva heterogena i međusobno neprijateljska oblika života. Samo na takvog čoveka može da se računa i samo on može biti dostojan da raspolaze onim što mu je, kako i ova izreka potvrđuje, odozgo namenjeno i što je zapravo, uopšte uzevši, predodređeno za čoveka.

Zanimljivo je da se primeti da među mnogobrojnim poslovicama i pravim rešenjima nezgodnih problema, kojima imaju običaj da se služe raznorazna azijska plemena, ima i jedno — u kome vuk takođe igra svoju ulogu, dok ovcu zamenjuje koza — koje po mom mišljenju veoma dobro odgovara suštini drevne izreke koju sam naveo.

Pitanje koje se u ovom problemu postavlja jeste kako da čovek koji ima vuka, kozu, a ovoga puta još i kupus, sve to preveze sa jedne obale na drugu ako se u vidu ima, sa jedne strane, to da njegov čamac može istovremeno da primi samo njega i jedno od ova tri stvorenja, a sa druge da bez njegove direktne pažnje i uticaja vuk može da pojede kozu, a koza kupus.

Ispravno rešenje ove popularne zagonetke jasno pokazuje da se to ne može postići samo uz pomoć bistrine kojom bi svako normalan trebalo da raspolaze, već da čovek sem toga ne sme biti ni lenj, ni štedeti svoju snagu, i da cilj može da ostvari samo ako još jedan, dodatni put pređe reku.

Ako se vratimo značenju izreke koju sam odabrao i ako imamo na umu rešenje popularne zagonetke, te ako se o tome razmisli bez svih onih predubeđenja koja se uvek javljaju kao posledica dokonih misli svojstvenih savremenom čoveku, nemoguće je umom ne priznati i osećanjima se ne složiti da svako ko sebe naziva čovekom ne sme nikada da bude lenj, već da stalno pronalazeći svakojake kompromise mora da

se bori sa slabostima koje u sebi prepoznaje, kako bi postigao cilj kome teži: da sačuva čitave ove dve posebne životinje poverene brizi njegovog uma, a po samoj svojoj suštini suprotne jedna drugoj.

* * *

Pošto sam juče završio ovo što zovem „Mudrovanjem radi zamaha misli“, jutros sam sa sobom poneo rukopis koncepta koji sam napisao tokom prve dve godine svoje spisateljske aktivnosti i koji sam nameravao da iskoristim kao materijal za početak ove druge knjige, te sam otišao u park da radim u senci istorijskog drvoreda. Nakon što sam pročitao prve dve od ukupno tri strane duboko sam se zamislio, zaboravivši sve oko sebe i mozgajući kako da nastavim. Tako sam ne napisavši ni reči presedeo do kasno uveče. U ove misli sam se udubio toliko da nisam ni primetio da je moj najmladi nećak, kome je jedan od zadataka bio da se u šolji nikad ne ohladi arapska kafa koju obično pijem, naročito kad radim nekakav intenzivan fizički ili umni posao, sadržaj šolje, kako sam kasnije saznao, promenio dvadeset i tri puta.

Da biste razumeli ozbiljnost ove moje ogromne zamišljenosti i da biste sebi, makar i samo približno, predstavili težinu moje situacije, moram vam reći da mi je, pošto sam pročitao ove stranice i pošto sam se asocijativnim putem prisetio celokupnog sadržaja rukopisa koji sam nameravao da iskoristim kao uvod, postalo sasvim jasno da sve ovo nad čime sam, se što bi se reklo, znojio toliko besanih noći sada, nakon izmena i dopuna koje sam napravio u konačnom izdanju prve serije, neće vredeti ni prebijene pare.

Kada sam ovo shvatio, oko pola sata sam bio u stanju koje Nasradin Hodža definiše rečima „do nosa se zagnjuriti u opanke“. Isprva sam bio spreman da se pomirim sa sudbinom i odlučio sam da celo ovo poglavlje, od početka do kraja, ponovo napišem. Kasnije sam se, međutim, dok su mi razne rečenice iz rukopisa automatski padale na um, setio da sam se, između ostalog, na mestu gde sam morao da objasnim zbog čega sam prema savremenoj literaturi zauzeo bespoštedan kritički stav, poslužio rečima jednog pametnog Persijanca koje sam čuo u ranoj mladosti i koje, po mom mišljenju, na najbolji mogući način opisuju karakter savremene civilizacije. Mislim da čitaoca ne mogu da lišim

ničega što je tada rečeno o tom pitanju, kao ni drugih misli koje su, da tako kažem, lukavo uklopljene u ovaj odlomak, a koje za onog ko je u stanju da ih protumači mogu predstavljati izuzetno važan materijal za pravilno razumevanje onoga što sam u svoje dve najnovije knjige naučio da izložim u obliku dostupnom svakome ko traga za istinom.

Ova razmišljanja su me prinudila da razmotrim kako bi bilo moguće da se čitalac svega toga ne liši i da se oblik izlaganja koji sam prvobitno koristio prilagodi tako da odgovara obliku koji je potreban sada, nakon velikih izmena načinjenih u prvoj seriji.

Ono što sam napisao tokom dve godine bavljenja ovom svojom novom profesijom — u koju sam bio prinuđen da se upustim — sada više nije odgovaralo, jer sam u vreme kad sam prvu verziju zabeležio u vidu koncepta razumljivog jedino meni samom nameravao da sav ovaj materijal razvijem u trideset šest knjiga, pri čemu bih svaku knjigu posvetio nekom posebnom pitanju.

Tokom treće godine sam ovom konceptu započeo da dajem oblik izlaganja koje bi moglo biti razumljivo i drugima, to jest bar onima koji su posebno obučeni u takozvanom apstraktnom mišljenju. Otada sam se, međutim, malo po malo izveštio u tome da ozbiljne misli prikrijem privlačnom, lako shvatljivom spoljnom formom, kao i u tome da one misli koje nazivam osobitim tek postepeno izvodim iz drugih, uobičajenih za većinu savremenih ljudi. Stoga sam izmenio princip koga sam se do tada držao, i umesto da cilj koji sam sebi postavio postignem kvantitetom, nastojao sam da to ostvarim samim kvalitetom. Počeo sam da od početka pregledam sve što sam zapisao u konceptu, sa namerom da sve to sada podelim u tri serije, pri čemu bi se svaka od njih u krajnjoj verziji sastojala od nekoliko knjiga.

A danas sam se tako duboko zamislio možda i stoga, što mi je upravo juče na um pala stara i mudra izreka koja kaže da uvek treba da je „i vuk sit i sve koze na broju“.

Najzad, kada je večer smenila noć i kad je čuvena magla Fontenbloa počela da mi se uvlači kroz donove i da utiče na moj misaoni proces, dok su odozgo razna draga i sićušna božja stvorenja, zvana malene ptičice, sve češće izazivala osećaj svežine na mom potpuno ćelavom temenu, u mojoj opštoj strukturi je nastala hrabra odluka da se ne obazirem ni na koga i ni na šta, već da naprosto u ovo poglavlje druge serije, kao ono

što bi današnji profesionalni pisci nazvali digresijom, ubacim izvesne doterane odlomke onoga rukopisa kojima sam ja lično zadovoljan, te da se kasnije, u nastavku, strogo držim principa za koji sam se odlučio.

To rešenje će biti najbolje i za mene i za čitaoca, jer ću ja na taj način biti pošteđen novog i dodatnog naprezanja svog već i tako premorenog mozga, dok će čitalac, naročito ako je već pročitao sve što sam prethodno napisao, zahvaljujući ovoj digresiji biti u stanju da sebi predstavi kakva se objektivno nepristrasna mišljenja o rezultatima postupaka ljudi savremene civilizacije formiraju u psihi izvesnih osoba koje su igrom slučaja stekle manje-više ispravno obrazovanje.

U vreme kada sam planirao da ovaj uvod bude deo tridesete knjige, namenio sam mu naslov „Zašto sam postao pisac“, te sam u njemu opisao utiske koji su se u meni tokom života sakupili i koji predstavljaju osnovu mog ne baš laskavog mišljenja o savremenoj literaturi. U tom kontekstu sam, kao što sam već rekao, ubacio i razgovor koji sam čuo davno u mladosti, kada sam prvi put bio u Persiji i kada sam se jednog dana slučajno zatekao na nekom skupu persijskih intelektualaca na kome je bilo reči o savremenoj literaturi.

Među onima koji su tog dana puno govorili bio je i pametni stari Persijanac koga sam već spomenuo — pametan ne u evropskom smislu reči, već onako kako se to shvata na azijskom kontinentu, to jest ne samo u pogledu znanja, već i u pogledu bića.

Bio je veoma obrazovan, a naročito je dobro poznao evropsku kulturu.

Ovom prilikom je, između ostalog, rekao:

„Velika je šteta što sadašnji kulturni period, koji mi nazivamo i koji će ljudi narednih generacija, naravno, takođe nazivati ‚evropskom civilizacijom‘, u celokupnom procesu usavršavanja čovečanstva predstavlja jedan, da tako kažemo, prazan i neuspešan period. A to je stoga što u pogledu razvoja uma, tog glavnog pokretača samsavršavanja, ljudi naše civilizacije ne mogu svojim potomcima u nasleđe da ostave ništa vredno.“

Jedno od glavnih sredstava za razvoj čovekovog uma predstavlja, recimo, literatura.

Ali šta literatura savremene civilizacije može da pruži? Ništa osim razvoja, da je tako nazovemo, ‚prostitucije reči‘.

Osnovni uzrok iskvarenosti današnje literature predstavlja, po mom mišljenju, to što je celokupna pažnja pri pisanju postepeno, sama od sebe, prestala da se koncentriše na kvalitet misli i na tačnost s kojom se ona prenosi i počela da se usredsređuje samo na težnju za spoljnim sjajem, odnosno kako se to drugačije kaže, lepotom stila — zahvaljujući čemu je konačno nastalo ono što nazivam prostitucijom reči.

Činjenica je, takođe, da možete da provedete čitav dan čitajući debelu knjigu a da ne znate šta je pisac hteo da kaže, i da tek kad ste već gotovo dovršili i nakon što ste straćili toliko vremena — ionako nedovoljnog za ispunjavanje životnih obaveza — otkrijete da je čitava ta galama zasnovana na nekoj sićušnoj, gotovo nepostojećoj ideji.

Celokupna savremena literatura može po svome sadržaju da se podeli u tri kategorije: prva obuhvata ono što se naziva naučnim poljem, druga se sastoji od pripovedne proze, a treća od opisa i svedočanstava.

Naučne knjige obično sadrže zbir svakojakih starih hipoteza koje su već svima očigledne, ali iskombinovanih na razne načine i primenjenih na razne nove predmete.

U pripovednoj prozi, ili kako se to drugačije zove, romanima, kojima su takođe posvećene debele knjižurine, najvećim delom se, ne libeći se nikakvih detalja, opisuje kako su nekakav Džon Džons i neka Meri Smit ostvarili svoju „ljubav“, to sveto osećanje koje se u ljudima zahvaljujući njihovoj slabosti i nedostatku volje postepeno degenerisalo, da bi se sada u savremenom čoveku sasvim izrodilo u porok, dok nam je Tvorac mogućnost njegove prirodne manifestacije dao radi spasenja naših duša i radi uzajamne moralne podrške, neophodne za manje ili više srećan zajednički život.

Treća kategorija daje opise putovanja, avantura, i biljnog i životinjskog sveta različitih zemalja. Dela te vrste u principu pišu ljudi koji nikada nigde nisu bili i koji zapravo nikada ništa nisu videli, ljudi koji, kao što sam već rekao, nikada nisu prekoračili sopstveni prag. Oni, uz vrlo retke izuzetke, naprosto puštaju svojoj mašti na volju ili prepisuju razne odlomke iz tuđih knjiga, čiji su autori ranije fantazirali baš kao i oni sami.

Sa ovako manjkavim razumevanjem odgovornosti i značaja literarnog rada današnji pisci, koji sve više teže lepoti stila, nekad izmišljaju čak i neverovatne akrobacije u stihovima kako bi dobili nešto što po

njihovom mišljenju predstavlja lepotu sazvučja i time još više uništavaju već ionako slabašan smisao svega što pišu.

Ma kako vam to moglo izgledati čudno, smatram da su savremenoj literaturi veliki deo zla nanele gramatike, to jest gramatike jezika svih onih naroda koji učestvuju u nečem što bih nazvao „zajedničkim nemilozvučnim koncertom“ savremene civilizacije.

Gramatike njihovih jezika su u većini slučajeva veštački iskonstruisane, i stvarala ih je, a i danas ih menja jedna kategorija ljudi koji su u pogledu razumevanja stvarnog života i jezika koji se iz njega razvio radi međusobnog sporazumevanja potpuno „nepismeni“.

Sa druge strane, gramatiku je kod svih naroda ranijih epoha, što nam drevna istorija vrlo jasno pokazuje, postepeno formirao sam život, u skladu sa različitim nivoima njihovog razvoja, sa klimatskim prilikama njihovog glavnog prebivališta i glavnim načinima pribavljanja hrane.

Gramatike izvesnih jezika u savremenoj civilizaciji toliko iskrivljuju značenje svega što pisac želi da prenese da je čitalac, naročito ako je stranac, lišen i najmanje mogućnosti da shvati čak i ono nekoliko preciznih misli koje bi, da su drugačije izražene, možda još uvek mogle da budu shvaćene.

Da bih bliže objasnio to što sam upravo rekao, „nastavio je ovaj pametni Persijanac,“ kao primer ću navesti događaj iz sopstvenog života.

Od svih mojih rođaka je, kao što vam je poznato, još uvek u životu samo moj nećak sa očeve strane, koji je pre nekoliko godina, pošto je nasledio izvor nafte u okolini Bakua, bio prinuđen da se u ovaj grad i sam preseli.

Budući da je moj nećak, koji je uvek veoma zauzet svojim trgovačkim poslovima, retko kada u stanju da dođe i da mene, svog starog ujaka, poseti ovde u našem rodnom mestu, ja povremeno odlazim u Baku.

Oblast u kojoj se ovi izvori nafte nalaze danas, kao i sam grad Baku, pripada Rusiji, koja kao jedna od velikih nacija savremene civilizacije proizvodi obilje literature.

Gotovo svi stanovnici grada Bakua i njegove okoline su različitih rasa i narodnosti, koje sa Rusima nemaju ničeg zajedničkog, i svi oni kod svojih kuća govore svojim maternjim jezicima, dok su van kuće prinuđeni da se služe ruskim.

Tokom svojih poseta ovom gradu dolazio sam u kontakt sa svakakvim ljudima, a pošto sam zbog raznih ličnih potreba morao da razgovaram sa njima, odlučio sam da i sam naučim ovaj jezik.

Tokom života sam morao da naučim toliko jezika da mi učenje ruskog nije predstavljalo neki veliki problem. Ubrzo sam bio u stanju da ga govorim prilično tačno, ali naravno, kao i drugi meštani, sa naglaskom i ne baš naročito dobro.

Smatram da ovde, kao neko ko je u izvesnoj meri postao „lingvista“, treba da napomenem da na stranom jeziku nikada ne može da se misli, čak ni kada ga znate savršeno, ako istovremeno nastavite da govorite i svoj maternji jezik, ili pak neki drugi jezik na kom ste navikli da mislite.

Stoga sam, pošto sam počeo da govorim ruski i pri tom nastavio da razmišljam na persijskom, u ruskom jeziku sve vreme tražio reči koje bi odgovarale mojim persijskim mislima.

Tada sam postao svestan mnogih, meni isprva sasvim neobjašnjivih, neadekvatnosti ovog savremenog civilizovanog jezika, zbog kojih je ponekad bilo nemoguće da se tačno prenesu čak i najprostiji i najobičniji izrazi naših misli.

Pošto sam se za ovo zainteresovao i budući da sam slobodan od svih životnih obaveza, počeo sam da proučavam rusku gramatiku, a zatim i gramatiku još nekoliko savremenih jezika. Tada sam shvatio da uzrok svih neadekvatnosti koje sam zapazio leži upravo u tim njihovim veštački uređenim gramatikama, i tom prilikom je u meni počelo da se formira čvrsto uverenje koje sam vam upravo izneo. Gramatike jezika na kojima se piše savremena književnost izmislili su ljudi koji se u pogledu instinskog znanja nalaze na nivou nižem od nivoa običnih, prostih ljudi.

Kao konkretnu ilustraciju ovoga što sam upravo rekao istaćiću jednu od mnogih neadekvatnosti ruskog jezika koju sam uočio od samog početka, i koja me je upravo i navela da detaljnije proučim ovo pitanje.

Prilikom jednog razgovora na ruskom, kada sam kao i obično prevodio svoje misli koje su se uobličavale na persijski način, učinilo mi se neophodno da upotrebim jedan izraz koji mi, Persijanci, u razgovoru često koristimo, *myan-dyaram*, što na francuskom znači *je dis*, a na engleskom *I say* (kažem). Ali koliko god da sam se trudio da u svom pamćenju pronađem odgovarajuću reč na ruskom, nisam mogao da je

nađem, mada sam do tada već znao gotovo sve reči ovog jezika koje su u upotrebi, bilo u literaturi, bilo u međusobnom saobraćanju ljudi svih intelektualnih nivoa.

Pošto za ovaj jednostavni izraz koji se kod nas tako često koristi nisam našao odgovarajuću reč, prirodno je da sam najpre zaključio da je još uvek ne znam i da sam počeo da je tražim u svojim mnogobrojnim rečnicima i da se kod nekih ljudi koji se smatraju autoritetima raspitujem za ruski izraz koji bi odgovarao značenju ovog mog persijskog pojma.

Ispostavilo se, međutim, da takva reč u savremenom ruskom uopšte ne postoji, već da se umesto nje koristi druga, *ja govorju*, što na persijskom znači *myan-sol-yaram*, na francuskom *je parte*, a na engleskom *I speak* (govorim).

Pošto svi vi, Persijanci, kada se radi o usvajanju značenja koje prenose reči imate iste misaone sposobnosti kao i ja, pitam vas: da li bih ja, ili ma koji drugi Persijanac, pročitavši u ruskoj literaturi reč čije značenje odgovara reči *soil-yaram* mogao bez instinktivnog osećaja da tu nešto nije u redu da prihvatim da ova reč ima isto značenje kao i reč *diaram*? Naravno da ne: *soil yaram* i *diaram*, odnosno govorim i kažem, su dve sasvim različite „doživljene aktivnosti“.

Ovaj sasvim sitan primer karakterističan je i za hiljadu drugih neadekvatnosti, kakve se mogu naći u jezicima svih naroda koji predstavljaju takozvani cvet savremene civilizacije. A te neadekvatnosti jesu ono što savremenu literaturu sprečava da posluži kao osnovno sredstvo za razvoj umova onih naroda koji se smatraju predstavnicima ove civilizacije, kao i naroda koji su trenutno — očigledno iz razloga u koje svako ko ima zdravog razuma već sumnja — nekako lišeni te sreće da ih smatraju civilizovanim, te se stoga, kako istorijske činjenice svedoče, obično nazivaju zaostalom.

Zahvaljujući ovoj neadekvatnosti jezika koja postoji u savremenoj literaturi, razumljivo je da će svako — a naročito pripadnik neke od rasa koje ne spadaju u predstavnike savremene civilizacije — ko je obdaren manje ili više normalnom moći rasuđivanja i u stanju da rečima prida njihovo pravo značenje, kada čuje ili pročita ma koju reč upotrebljenu u pogrešnom smislu, kao u primeru koji sam upravo naveo, misao čitave rečenice razumeti u skladu sa ovom netačno upotrebljenom reči, što će

dovesti dotle da shvati nešto potpuno različito od onog što je rečenica trebalo da izrazi.

Mada je sposobnost da se shvati značenje reči kod različitih rasa različita, svojstva koja omogućavaju da se osele ponovljene i doživljene aktivnosti koje su već dobro utvrđene u procesu života naroda u svima njima, na sličan način formira sam život.

Već i samo odsustvo reči koja bi u savremenom ruskom jeziku tačno izražavala značenje persijske reči *diaram*, što sam uzeo kao primer, može da posluži kao potvrda moje prividno neosnovane tvrdnje da su nepismeni skorojevići našeg doba, koji sebe nazivaju gramatičarima i koje, što je još gore, za to smatra i njihova okolina, već uspeli čak i da jezik koji je razvio sam život transformišu u ono što Nemci nazivaju *ersatz**.

Tu moram da vam kažem da sam u vreme kada sam počeo da proučavam rusku gramatiku i gramatike još nekoliko savremenih jezika kako bih našao uzrok već spomenutih brojnih neadekvatnosti odlučio, budući da me zanima filologija uopšte, da se takođe upoznam i sa istorijom porekla i razvoja ruskog jezika.

Proučavanje te istorije mi je dalo dokaza da su u ovom jeziku ranije postojale tačno odgovarajuće reči za sve doživljene aktivnosti koje su se ustalile u Životu naroda. I tek kada je ovaj jezik, pošto je tokom stoleća već dostigao relativno visok nivo razvoja, postao predmet dokonog cepidlačenja, to jest predmet za mudrovanje raznih literarnih skorojevića, mnoge reči su iskrivljene ili su potpuno izašle iz upotrebe, pre svega stoga što njihov zvuk nije odgovarao zahtevima civilizovane gramatike. među njima je bila i reč koju sam tražio, koja je tačno odgovarala našem *diaram*, a glasila je *skazivaju*.

Zanimljivo je da se primeti da se ta reč sačuvala čak i u današnje vreme, ali da je u smislu koji tačno odgovara njenom značenju koriste samo ljudi koji su, iako pripadaju ruskoj naciji, igrom slučaja ostali izolovani od savremene civilizacije, odnosno ljudi u onim delovima zemlje koji su daleko od svih kulturnih centara.

Ova veštački smišljena gramatika današnjih jezika koju je mlada generacija sada svuda prinuđena da uči predstavlja, po mom mišljenju, jedan od glavnih uzroka što se među savremenim evropskim narodima

* surogat — prim. prev.

razvilo samo jedno od tri nezavisna svojstva neophodna za nastanak zdravog ljudskog uma, to jest takozvana misao, koja pokazuje tendenciju da zauzme dominantan položaj u njihovoj individualnosti. Pri tom svako ko normalno rasuđuje mora da zna da istinsko razumevanje koje je dostupno čoveku ne može nastati bez instinkta i osećanja.

Ako bih rezimirao sve ovo što je rečeno o literaturi našeg doba, ne mogu naći boljih reči da je opišem od izraza da ova literatura „nema duše“.

Savremena civilizacija je uništila dušu literature, kao i svega drugog čemu je milostivo poklonila svoju pažnju.

Razloga da nemilosrdno kritikujem ovaj rezultat savremene civilizacije imam utoliko više što, prema najpouzdanijim podacima koji su do nas dospeli iz drevnih vremena, raspoložemo konkretnom informacijom da je književnost ranijih civilizacija zaista u velikoj meri doprinela razvoju ljudskog uma; a rezultati ovog razvoja, koji su se prenosili sa generacije na generaciju, mogu se osetiti još uvek, čak i nakon više vekova.

Mislim da suština neke ideje drugima može ponekad veoma dobro da se prenese pomoću izvesnih anegdota i poslovice koje je stvorio sam život.

Tako bih i ja u ovom slučaju, da bih vam pokazao razliku između književnosti ranijih vremena i savremene književnosti, želeo da se poslužim jednom šaljivom pričicom koja je kod nas u Persiji široko poznata, a zove se „Razgovor vrabaca“.

U njoj se kaže da su jednom na zabatu visoke kuće sedela dva vrapca, stari i mladi.

Razgovarali su o događaju koji je među vrapcima postao „tema dana“, a sastojao se u tome da je mulina domaćica pre izvesnog vremena kroz prozor, na mesto gde se vrapci okupljaju da bi se igrali, izbacila nešto što je izgledalo kao ostaci kaše, ali zašta se kasnije ispostavilo da je izmrvljena pluta; nekoliko mladih i još neiskusnih vrabaca je ovo pokljucalo, i samo što se nisu raspukli.

Dok je o tome pričao, stari vrabac se iznenada nakostrešio, napravio bolnu grimasu i započeo ispod krila da trebi buve koje su ga mučile, a koje se obično legu na nedovoljno uhranjenim vrapcima. Pošto je uhvatio jednu, duboko je uzdahnuo i rekao:

„Vremena su se mnogo promenila. Nema više pravog života našem rodu. U staro vreme smo imali običaj da sedimo na krovu, baš kao i sad, mirno smo dremali, a onda bi se dole na ulici začula buka, kloparanje i štropot, a uskoro bi se raširio i smrad na koji je sve u nama počinjalo da se veseli; osećali smo, naime, sa potpunom sigurnošću da ćemo kada sletimo dole i kada potražimo na mestu na kome se sve to dogodilo, biti u stanju da zadovoljimo svoje osnovne potrebe.

Danas, međutim, buke ima i previše, pa i tandrkanja svake vrste, a neprestano se širi i smrad, ali takav da ga je gotovo nemoguće podneti. A kad ponekad, po staroj navici, sletimo dole da potražimo nešto od svojih životnih potrepština, ne nalazimo ništa sem nekoliko odvratnih kapi sagorelog mašinskog ulja.“

Ova priča se, kao što vam je verovatno jasno, odnosi na stara kola sa konjskom zapregom i na moderne automobile; i mada ovi poslednji, kao što vrabac kaže, prave više buke, vise tandrču, kloparaju i smrde, oni uprkos tome nemaju nikakav značaj za ishranu vrabaca.

A bez hrane je, kao što i sami razumete, čak i vrapcima teško da izvedu zdravo potomstvo.

Ova pričica mi izgleda kao idealna ilustracija za ono što sam želeo da istaknem kada je reč o razlici između savremene civilizacije i civilizacije ranijih epoha.

U savremenoj civilizaciji, kao i u svim ranijim, literatura postoji radi opšteg usavršavanja čovečanstva, ali i na tom planu — kao i u svim drugim savremenim stvarima — nema ničeg neophodnog za naš suštinski cilj. Sve je samo na površini. Sve je, kao u priči staroga vrapca, samo buka, tandrkanje i smrad.

Svako ko je nepristrasan može ovaj moj stav i konačno da potvrdi, ako obrati pažnju na razliku u stepenu razvijenosti osećanja kod ljudi koji su rođeni i čitav život proveli na azijskom kontinentu i onih koji su rođeni i obrazovani u uslovima civilizacije u Evropi.

Činjenica koju su mnogi primetili jeste da su među svim sadašnjim stanovnicima azijskog kontinenta koji su, iz geografskih i drugih razloga, izolovani od uticaja savremene civilizacije, osećanja dostigla znatno viši nivo razvoja nego među ma kojim od stanovnika Evrope. A pošto osećanja predstavljaju osnovu zdravog razuma, ovi azijski narodi, uprkos tome što imaju manje opšteg znanja, svaki objekt svoga posmatra-

nja opažaju ispravnije od onih koji pripadaju samom jezgru savremene civilizacije.

Evropljaninovo razumevanje nekog predmeta koji posmatra formira se isključivo pomoću izvesne opšte, da je tako nazovemo, „matematičke informisanosti“ o njemu, dok većina Azijaca suštinu predmeta koji posmatra shvata ponekad samo osećanjima, a ponekad čak i samim instinktom.”

Na ovom mestu svoje priče o savremenoj literaturi ovaj pametni stari Persijanac je, između ostalog, dotakao i jedno pitanje koje u naše vreme zanima mnoge evropske, da ih tako nazovemo, „propagatore kulture“.

Tom prilikom je rekao:

„U Aziji su se ljudi neko vreme jako zanimali za evropsku literaturu; ali pošto su ubrzo osetili ispraznost njenog sadržaja, izgubili su interesovanje za nju, i sad se ona tamo gotovo uopšte više ne čita.

U slabljenju njihovog interesovanja za evropsku literaturu glavnu ulogu je, po mom mišljenju, odigrao onaj savremeni književni rod koji se zove roman.

Ti njihovi čuveni romani se, kao što sam već rekao, sastoje mahom od dugih opisa raznih oblika toka bolesti koja je zavladała među savremenim ljudima i koja, zahvaljujući njihovoj slabosti i nedostatku volje, traje prilično dugo.

Ljudi iz Azije, koji još uvek nisu toliko udaljeni od majke prirode, spoznaju svojom svešću da ovo psihičko stanje, koje se javlja kako u muškarcu tako i u ženi, uopšte nije dostojno ljudskog bića, a da je naročito ponižavajuće za muškarca, i prema takvim ljudima instinktivno zauzimaju prezriv stav.

Kada je reč o drugim vidovima evropske literature, kao što je recimo naučna, putopisna, i drugi oblici poučnog izlaganja, Azijac, budući da je u manjoj meri izgubio sposobnost da oseća, to jest budući da je bliži prirodi, napola svesno oseća i instinktivno sluti piščevo potpuno nerazumevanje stvarnosti i njegov nedostatak istinskog razumevanja predmeta o kome piše.

Tako su ljudi u Aziji, nakon što su najpre pokazali veliko interesovanje za evropsku literaturu, postepeno prestali da na nju obraćaju pažnju, te je sada u potpunosti zanemaruju; u Evropi, naprotiv, police javnih i privatnih biblioteka stenju pod teretom novih knjiga.

Nema sumnje da u mnogima od vas mora da se rodi pitanje kako ovo što sam upravo rekao može da se pomiri sa činjenicom da je u Aziji velika većina ljudi bukvalno nepismena.

Na ovo ću da vam odgovorim da pravi uzrok nezainteresovanosti za savremenu literaturu, uprkos tome, leži u njenim sopstvenim nedostacima. Lično sam video kako se stotine nepismenih okupljaju oko jednog pismenog čoveka da bi čuli čitanje svetih knjiga ili priča poznatih kao „Hiljadu i jedna noć“. Odgovorićete, naravno, da su događaji koji se tu opisuju, a naročito oni iz „Hiljadu i jedne noći“, uzeti iz njihovog sopstvenog života i da su im zbog toga razumljivi i interesantni. Stvar, međutim, nije u tome. Ovi tekstovi, pri tom govorim naročito o „Hiljadu i jednoj noći“, predstavljaju književna dela u pravom smislu te reči. Svako ko ovu knjigu pročita ili sluša oseća da je sve u njoj mašta, ali mašta koja odgovara istini, čak i ako se radnja sastoji od epizoda koje su u običnom ljudskom životu potpuno neverovatne.

Zanimanje čitaoca, odnosno slušaoca se budi i on, opčinjen autorovim finim poznavanjem psihe ljudi koji ga okružuju, radoznalo prati kako se, malo-pomalo, čitava priča ispređa od ovih sitnih događaja stvarnog života.

Zahtevi savremene civilizacije stvorili su još jedan specijalni oblik literature; to je novinarstvo.

Preko ovog oblika literature ne mogu ćutke da pređem, budući da je on, pored toga što za razvoj ljudskog uma ne nudi ama baš ništa, zbog otrovnog uticaja koji vrši na njihove uzajamne odnose postao, po mom mišljenju, jedno od glavnih zala u životu današnjih ljudi.

Ovaj oblik literature se u poslednje vreme raširio, a nepokolebljivo sam uveren da je to zato što potpunije no ma šta drugo odgovara slabostima i zahtevima koji vode sve većem nedostatku volje kod ljudi. Stoga on kod njih ubrzava atrofiju i poslednjih mogućnosti da steknu ona svojstva koja su im nekad još uvek davala relativnu spoznaju sopstvene individualnosti, a koja jedina vodi onome što nazivamo „pamćenjem sebe“, tom apsolutno neophodnom faktoru u procesu ličnog usavršavanja.

Pored toga, i misaona funkcija ljudi se zahvaljujući ovoj neprincipijelnoj dnevnoj literaturi još više udaljila od njihove sopstvene individualnosti, te je zato savest, koja se u njima povremeno budila, sada

prestala da uzima udela u njihovom razmišljanju. Stoga su lišeni onih faktora koji su ljudima ranije obezbeđivali podnošljiv život, makar samo u pogledu međusobnih odnosa.

Na nesreću svih nas, ta žurnalistička literatura, koja se iz godine u godinu sve više širi, još više slabi već oslabljeni ljudski um time što ga otvorenog i bez odbrane izlaže svim vrstama obmane i zavaravanja i skreće s puta relativno osnovanog razmišljanja, te na taj način u ljudima umesto zdravog rasuđivanja podstiče razna neprilične stvari kao što su neverica, indignacija, strah, lažni stid, licemerje, ponos itd.

Da bih vam konkretno nasilkao svo zlo koje ljudima nanosi ovaj novi oblik literature, ispričaću vam nekoliko događaja koji su se odigrali zbog novina, a čija istinitost ne dolazi u sumnju, jer sam slučajno u njima i sam učestvovao.

U Teheranu sam imao jednog bliskog prijatelja, Jermenina, koji me je nešto pre svoje smrti odredio za izvršioca svog testamenta.

Ovaj čovek je imao sina koji ni sam više nije bio mlad, a koji je zbog svojih poslova sa brojnom porodicom živeo u jednom velikom evropskom gradu. Jedne tužne večeri njemu i svim članovima njegove porodice je pozlilo, i do jutra su svi već bili mrtvi. Kao izvršilac testamenta, bio sam obavezan da odem na mesto ovog tragičnog događaja.

Tako sam saznao da je otac ove nesrećne porodice pre nego što se to dogodilo, u jednim od novina koje je primao, nekoliko dana zaredom čitao duge članke o nekoj kasapnici u kojoj se, kako je u ovim člancima pisalo, od svežih proizvoda i na naročit način izrađuju nekakve specijalne kobasice.

Istovremeno je i u svim drugim novinama nalazio krupne reklame te nove kasapnice.

Mada ni on ni njegova porodica nisu baš mnogo marili za kobasice, budući da su svi rođeni i odrasli u Jermeniji, gde se kobasice uopšte ne jedu, ovo ga je privuklo u toj meri daje otišao i kupio izvesnu količinu. A nakon što je iste večeri jela ove kobasice, čitava porodica se otrovala i pomrla.

Pošto je taj neobičan sticaj okolnosti kod mene pobudio sumnju, pošlo mi je za rukom da nešto kasnije, uz pomoć jednog privatnog detektiva, doznam otprilike sledeće:

Izvesno veliko preduzeće je od nekog izvoznog koncerna nabavilo ogromnu količinu kobasica prvobitno namenjenih za izvoz, koje su

odbijene zbog kašnjenja isporuke. Da bi se cele zalihe oslobodilo što je pre moguće, preduzeće nije štedelo novac namenjen novinarima, kojima je poverilo ovu zlosrećnu kampanju u štampi.

Evo i drugog primera:

Tokom jednog od svojih boravaka u Bakuu sam nekoliko dana za redom, u lokalnom listu koji moj nećak prima, čitao duge članke. Ovi članci su zauzimali polovinu čitavog prostora u listu, a autor je u njima davao izraza svom ushićenju zbog čuda koja izvodi nekakva čuvena glumica.

O njoj je pisano toliko mnogo i tako lepo da sam se čak i ja, star čovek, što bi rekli zagrejavao, te sam jedno veče, odloživši sve drugo i izmenivši svoj ustaljeni večenji red, otišao da vidim ovo čudo neviđeno.

I šta mislite da sam video? Nešto što bi makar i najmanje odgovaralo onom što je o njoj pisalo u člancima kojih su bile pune novine? Ni govora.

Za života sam video mnoge predstavnike ove umetnosti, dobre i loše, i bez ikakvog preterivanja mogu da kažem da su me neko vreme smatrali za veliki autoritet u toj oblasti. Ali čak i ako zanemarimo moje lične poglede na umetnost uopšte i ako govorimo samo sa uobičajenog stanovišta, moram da kažem da čitavog života nisam video ništa što bi sa ovom znamenitošću moglo da se meri po nedostatku talenta i odsustvu čak i najelementarnijeg znanja o principima glume.

U svim njenim postupcima na sceni se zapažao tako potpun nedostatak ma kakvih kvaliteta da ja, čak ni iz čovekoljublja, ovome čudu ne bih dozvolio ni da odigra ulogu sudopere u mojoj kuhinji.

Kako sam kasnije čuo, jedan od tipičnih vlasnika rafinerije nafte u Bakuu, koji se igrom slučaja obogatio, podmitio je nekoliko novinara lepom, okruglom sumom, obećavši im duplo više ako uspeju da slavnom učine njegovu ljubavnicu, koja je dotad bila sobarica u kući jednog ruskog inženjera i koju je on zaveo iskoristivši svoje poslovne sastanke sa ovim inženjerom.

Evo i sledećeg primera:

U jednom visokotiražnom nemačkom listu sam s vremena na vreme čitao visokoparne slavopojke izvesnom slikaru, na osnovu kojih sam stvorio mišljenje da taj slikar naprosto predstavlja fenomen u savremenoj umetnosti.